

KARATAY
BELEDİYESİ

KARATAY BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA

Merhaba
merhabahaber.com

f /akademiksayfalar

Kurucusu:
Dr. Mehmet Ali UZ

CİLT: 19 • SAYI: 9
18 MART 2020 ÇARŞAMBA

KADEMİK

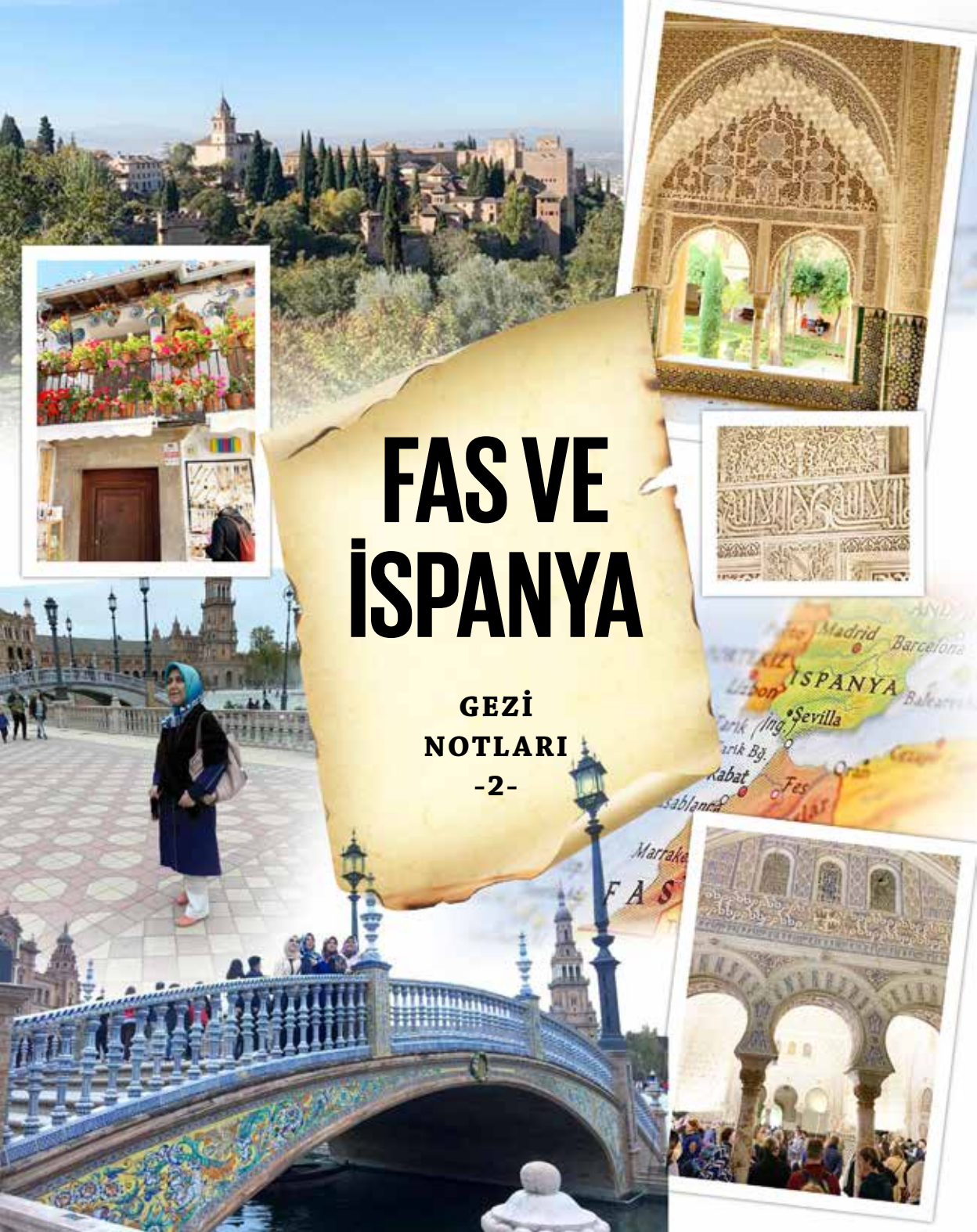
Sayfalar

Hazırlayanlar: **Dr. Mehmet Ali UZ – Serdar CEYLAN**
maliuz@merhabagazetesi.com.tr - srceylan@hotmail.com

FAS VE İSPANYA

GEZİ
NOTLARI

-2-

H. Reyhan
Tütüncü

GEZİ NOTLARI: 2. BÖLÜM

YENİ CAZİBE MERKEZİ FAS VE MAHZUN ENDÜLÜS (2)

MAHZUN ENDÜLÜS

Bindiğimiz feribot sürekli salınıyordu. 35-40 dakikalık bir yolculuktan sonra Cebel-i Tarık Boğazı'ndan, Tarık Bin Ziyad'ın Endülüs'ü fethetmek için yola çıkıp, Tarifa'da gemileri yaktığı bölgeye vardık. Burası hem bize acı veren, hem de kendimizden hissetmediğimiz yabancı bir yer.

Karışık duygularla Tarifa'dan Sevilla'ya doğru yola çıktık. Yollarda dikkatimizi çeken şey, çok miktarda yetişmiş ya da yeni dikilmiş muntazam bir şekilde sıralanmış zeytin ağaçları oldu.

İspanya, Avrupa'nın bahçesiymiş. Bu bölgenin meyve, sebze ve zeytinyağı ihtiyacını karşılıyormuş.

Aynı zamanda çok miktarda büyük baş hayvan gördük. Ülkemizle kıyasladığımızda aşağı yukarı aynı iklim şartları ve verimli topraklara sahipken, onlar Avrupa'yı doyuruyor, biz ise kendimize yetemez hale geldik. İnşallah onlar gibi tarım ve hayvancılığı özendirir de, hak ettiği değeri veririz.

İspanya'da da vaktimizin büyük bir kısmı şehirlerarası yollarda geçiyor. Yeni rehberimiz Berkant Bey uzun yıllardır burada yaşayan donanımlı bir insan. Bize öncelikle İspanya'nın fethini anlattı.

İSPANYA'NIN FETHİ

Yedi yüzlü yılların başında, Ortaçağ Avrupa'sında, bu coğrafyada yaşayan insanlar derebeylerin zulmüyle hayatını devam ettirmeye çalışırken, Kuzeyden Baltıklardan Vizigotlar gelip, bölgeyi işgal ederler. Onlar da öncekileri aratacak şekilde, halkı canından bezdirir.

711 yılında Şam'dan yola çıkan Tarık Bin Ziyad kumandasındaki İslam Ordusu, bu şartlarda yaşayan insanların topraklarına ayak basarlar. Çok fazla bir direnişle karşılaşmadan ilk fetihler gerçekleşir.

Ardından da Tarık Bin Ziyad'ı oraya gönderen Musa Bin Nusayr daha büyük bir orduyla İspanya'ya geçerek fetih harekâtına katılır. Kısa bir süre içinde Endülüs'ün büyük bir kısmı ele geçirilir. Halk adalet ve merhametle muamele ederler. Halk şaşkınlığa düşer. Oranın ileri gelenlerinden biri, İslam Komutanına va-

Alkazar Sarayı Girişi

rır: “Siz buraya neden geldiniz? Camımıza ve namusumuza kast etmiyorsunuz, mallarımızı elimizden almıyorsunuz, üstelik fakir olanlarımıza yardımda bulunuyorsunuz. Siz buraya neden geldiniz?” der. Komutan da İslam’ı yaymak ve Müslümanlığı anlatmak için geldiklerini söyler. Bunları duyan diğer şehirlerin ahali de, bizleri de alsınlar diye teklif gönderirler. Bu şekilde halkın büyük bir bölümü İslam’a geçer.

İlay-i kelimetullah için iyi niyetlerle yola çıkan bu güzel insanlar Endülüs’te dönemin en uygar ve müreffeh devletini kurarlar. Buralar ilim ve medeniyetin membaı haline gelir ve 740 sene İslam toprağı olarak kalır.

Bir örnekle daha anlaşılır hale getirmek istersek, şu an İstanbul’un İslam toprağı haline gelmesinden daha uzun bir süre, Endülüs Müslüman beldesi olarak anılır.

Avrupa Ortaçağın çukurunda iken, bölge tıpta, astronomide, mimaride, teknolojide en üst seviyede imiş, tabi idareciler kendi zevk-sefa ve saltanat derdine düşene kadar.

Rehberimiz bunları anlatırken biz eski ismi İşbiliye olan Seville’ye vardık. Buradaki ilk durağımız Alkazar Sarayı oldu. Bir müddet bilet kuyruğunda bekledikten sonra içeriye girdik. Bu arada öğlen namazımızı kılmamız gerekiyordu.

Tur sahibimiz Ferit Bey, bizi sarayı gezdirmeden önce bahçeye geçirdi. Orada gözden uzak bir tuvalete gittik, abdestlerimizi aldık. Ferit Bey hemen orada seccadelerimizi sererek iki rekât farz namazımızı kılmamızı tavsiye etti. O namaz benim için o kadar etkileyiciydi ki göz yaşları içinde eda ettim. Sanki o kırmızı toprak üstünde kıldığımız namaz, oraların tekrar İslamlaşması gibiydi. Zaten onların da böyle bir korkuları var ki, grupların arkasına bir görevli takıyorlar. Hatta Ferit Bey bir önceki turumuzda bizi bura-

Alkazar Sarayının bahçesinde namaz kıldığımız yer.

dan kovdular demişti. Turumuzun bu konudaki hassasiyeti çok güzel, bize her zaman abdest ve namaz için uygun yer imkânı sundular.

ALKAZAR SARAYI

Alkazar Sarayı dönemin hristiyan kralları için müslüman ustaların, İslam sanatı kullanarak yaptığı muhteşem bir eser.

O zamanda Granada’daki El-hamra sarayını gezen kral aynısını da kendisi için yaptırmak istemiş. Endülüs Sultanı aynısının yapılmasının mümkün olmadığını, ancak daha küçük bir saray yapılabileceğini anlatmış. Saray her yönüyle fevkalade; odaları, iç ve dış avluları, kullanılan özel seramik malzemeleri çok göz alıcı. Eski neslin sanat ve estetik anlayışı bizden çok gelişmiş. Sarayın girişinde, İspanyolların meşhur Kraliçesi İzabella’nın elçileri kabul ettiği, önemli görüşmeleri yaptığı bir salon var.

Salonun bir duvarına Kraliçe İzabella’nın, Marco Polo ile görüştüğü an resmedilmiş. Marco Polo o dönem sürekli batıya giderek, Osmanlı topraklarına uğramadan Hindis-

Alkazar Sarayında Kraliçe İzabella ile Marco Polo'nun görüştüğü salondaki temsili resim

tan'a ulaşabileceğini iddia ediyor. Diğer Avrupa ülke krallarıyla görüşüp, bunun için kendisine gemi ve asker temin etmelerini istiyor. Onlar kabul etmiyorlar.

İspanya Kraliçesi İzabella Marco Polo'nun istediklerini veriyor. O da batıya doğru açılarak şu anki Küba Adalarına çıkıyor. Hindistan'a vardığını düşünen Marco Polo, orada elde ettiği pek çok altın, gümüş vs. değerli şeylerle geri dönüyor. Bu seferler artarak devam ediyor ve Avrupa'nın zenginleşmesinde önemli bir dönüm noktası oluyor.

Alkazar Sarayı'nın içini gezdik. Bahçesi de çok hoş bir şekilde düzenlenmiş. Bahçenin arka tarafında sarayın altına doğru bir giriş var. 10-15 metre ilerledikten sonra bir havuz çıktı karşımıza. Malum bu coğrafya çok sıcak, özellikle bahçede çalışan elemanlar çok terlediklerinde, koşarak geliyor ve havuza atlı-

Alkazar Sarayı içi

yorlar. Bu şekilde serinledikten sonra, işlerine devam ediyorlar.

Bu güzel bahçeyi gezdikten sonra, Yahudi Mahallesi olarak adlandırılan tarihi bir alana geçtik. Her şey çok güzel korunmuş ya da aslına uygun bir şekilde tekrar yapılmış. Bu arada burnumuza kek kokusuna benzer çok güzel kokular geldi. Rehberimiz bizi kokunun kaynağına götürdü. İspanya'da kuruyemişleri karamelize ediyorlar, hatta ay çekirdeğini bile. Bizim lokumumuza benzeren tatlılar var; bal, bademli, kurabiyeler vs. Müslümanlardan kalan miraslardan biri de bu tatlılar olmalı. Böyle dükkânları daha sonra başka şehirlerde de gördük. Belli ki İspanya'da bu yiyecekler ve o çekici koku çok yaygın.

O tarihi mahallede dolaşmak güzeldi. Ama az ileride İşbilye Ulu Camisi iken katedrale çevrilen ve camii minaresi iken çan kulesi yapılan yer-

Alkazar Sarayı

Sevilladaki İspanya meydanı

leri görünce içimiz sızladı. Orada yer adları bile hâlâ Arapça. Mesela az ileride akan Guadakibir Nehri; ki-bir yani Arapçada kebir, büyük nehir anlamında.

İSPANYA MEYDANI

Sevilla'da ilgimizi çeken yerlerden biri de İspanya Meydanı oldu. Meydan diyince, etrafı açık park gibi

bir alan düşünmüştüm. Ama burası kale gibi, burç gibi yapılarla çevrilmiş, çok büyük, üstü açık akşamları kapısı kapatılan bir yer. Oldukça geniş, içinde havuzlar, küçük köprüler ve su yolları olan ilgi çekici bir meydan.

Sevilladaki İspanya meydanı

Bazı yerlerde müzik eşliğinde flamenko yapan dansçılar vardı. Tabii seyredenler, gönüllerinden kopan miktarı önelerine bıraktılar. Bu şekilde müzik ve dansla para toplamak, Anadolu'da görmediğimiz, alışık olmadığımız bir durum. Akşamüstü ve havanın soğuk olduğu bir zamanda burayı gezdik. Halkın gün içinde hoşça vakit geçirebileceği, ilginç bir park yeri olmuş.

Endülüs, Nursiye ve İsbiliye deyinince akla İbnü'l-Arabî geliyor. İbnü'l-Arabî sadece İslam âlemi için değil, bizim için de çok önemli bir şahsiyet.

İbnü'l-Arabî dört yıl Konya'da, dört yılda Malatya'da kalmış. Bu arada Sadreddin Konevî gibi büyük bir âlimin yetişmesine vesile olmuş. Şimdi kısaca İbnü'l Arabî'nin hayatına birlikte bir göz atalım.

İBNÜ'L -ARABÎ

İbnü'l-Arabî, 17 Ramazan 560 H/28 Temmuz 1165 tarihinde Mürsiye şehrinde doğdu.⁽¹⁾ Babası çok Kur'an okuyan, fıkıh ve hadis ilmiyle uğraşan, ibadete düşkün takva sahibi bir zat olan Ali bin Muhammed, annesi ise Ensar soyundan Nür isminde bir hanımdır. Babası İbn Rüşd'ün arkadaşıdır.⁽²⁾

İnsanlar onun büyük bir veli ve âlim bir şahsiyet olduğuna inanmışlardır. Bu sebeple o, tasavvuf hayatında da Şeyh-i Ekber, Sultanü'l Ârifin, Hâtemü'l Evliya gibi ünvanlarla anılmıştır.

Şeyhu'l-Ekber denilmesinin sebebi, tasavvuf yolunda ve ilminde âdeta yeni bir dönüm noktası teşkil edecek tarzda zirve noktalara ulaşmasındandır.⁽³⁾

Ayrıca dinî ilimlerde müceddid

olduğu için dini ihya eden anlamında kendisine Muhyiddin lakabı verilmiştir. Onun hayatının doğru kaynaklardan bilinmesinde büyük fayda vardır. O, gözü ibret, sözü hikmet sahibi evliyadandır. İbnü'l-Arabî İslam dünyasında tanınmış bir sûfi, büyük bir âlim ve mütefekkiridir. Etkileri günümüze kadar gelmiştir.

Aslı Arap kabileleri arasında cömertliği ile meşhur Tay kabilesindedir. Ataları İspanya'nın fethinden sonra, Hicaz'dan oraya göçmüştür.

Dayılarında siyasetle yakın ilgisi bulunan Ebu Muslim el-Havlânî, İbnü'l-Arabî'ye göre kutupların büyüklerindendi. Diğer dayısı Yahya Bin Yâğân, Tilemsan hükümdarıydı. İbnü'l-Arabî'nin anlatımına göre, Ebû Abdullah et-Tunûsî'nin tesiriyle hükümdarlığı bırakıp sûfiyye yoluna sülûk etmiş, duası makbûl bir zattır. İbnü'l-Arabî de böyle bir ortamda ve manevi bir hava içerisinde yetişmiştir.

İbnü'l-Arabî ilk tahsilini babasından aldı. Sekiz yaşlarında iken babası ile birlikte Endülüs'ün başşehri olan İsbiliye'ye gitti. Orada zamanının büyük üstatlarından okudu. Keskin bir zekâyâ, güçlü bir hafızaya, üstün bir kavrayışa sahipti. Bu özellikleri ile hocalarının dikkatini çekti. İbn-i Rüşd'le görüştü.⁽⁴⁾ Bu görüşmesinde İbn-i Rüşd'ü etkileyip kendisine hayran bıraktı. Zahir ve bâtın ehli, üç yüzden fazla ilim adamından istifade etti.

(4) İbn-i Rüşd meşhur bir İslam filozofudur. H 450/1058 M yılında Kurtuba'da doğdu. Köklü bir aileye mensuptu. Hayatının sonuna kadar Kurtuba ve İsbiliye'de yaşadı. Kendisi de babası da Kutuba'da kadılık yaptı. Aristo'nun felsefi doktrinine sadık kalarak eserlerini şerh ettiğinden İslam âleminde "şarih" Latin dünyasında "commentator" olarak tanındı. Olgunluk döneminde 1173 ve 1182 yılları arasında İbnü'l-Arabî ile görüştü. 1126 yılında Kurtubada vefat etti ve Kurtuba'nın kuzeyindeki İbn Abbas mezarlığına defnedildi. Eserlerin ekserisini kadılık görevini bıraktıktan sonra yazdı. İki önemli eseri El-Beyân ve't-tahsil, el-Mukaddimât'tır. Eserlerinin çoğunluğu fıkıh ağırlıklıdır. Fıkıh, mantık ve metafizik konulardaki görüşleri ile ün yapmıştır. Ali Bardakoğlu, "İbn Rüşd", DIA, 20/ 254-255.

(1) Nihat Keklik, *Muhyiddin İbnü'l-arabî*, İstanbul 1966, s.62-63.

(2) M. Erol Kılıç, "İbnü'-Arabî", *DİA*, İstanbul 1988, 493-516.

(3) Arabî, *Fütuhat-ı Mekkiyye*, (çev. Selahattin Alpay), İstanbul 1977, s. 41-45.

Küçük yaşlardan itibaren tasavvuf yoluna meyleden İbnü'l-Arabî, iç âlemindeki hazineleri ortaya çıkarmak için, bir yıldan fazla süren bir halvet ve riyâzette sonra, mârifet kapılarının kendisine açıldığını söyler.

Anlatılanlara göre ondaki değişimler yakalandığı bir hastalık sonucu ortaya çıkmıştır. Bir hastalığı sırasında babası Yasin suresini okurken İbnü'l-Arabî o sırada hayatını etkileyecek tasavvufî bir hal yaşar ve bu olaydan sonra halvete çekilir. Bir yıldan fazla devam eden bu halvet sonunda, ona ilahi kapılar açılmış ve pek çok perde ortadan kalkmıştır.

İbnü'l-Arabî ile İbn-i Rüş'tün aralarında manevi bir yakınlaşma olmuş ve bu görüşme muhtemelen İbnü'l-Arabî 18 yaşlarında iken vuku bulmuştur.

Kendi ifadesine göre İbn-i Arabî yirmi yaşlarında iken tasavvuf yoluna girdiğini belirtir. (5)

Yine ilk halvetlerinden birisi sırasında, gördüğü rüyada Hazret-i Peygamber'in kendisine, "Bana sınıksız sarıl kurtulursun" buyurduğu ve bu sebeple hadis ilmine yöneldiğini ifade eder. İbnü'l-Arabî, dönemin pek çok âlim ve mutasavvıfından istifade etmiştir.

Ahmed'ül-Harîrî ve Muhammed'ül-Hayyât onun çok sevdiği ve bağlılık gösterdiği iki kardeş süfidir. (6)

İbnü'l-Arabî, yirmi altı yaşlarında iken Tunus ve Fas'a gitti. O sırada Merakeş'te hocası ve babasının yakın dostu İbn-i Rüş'tün cenaze merasiminde hazır bulundu. 23-27 Haziran 1199'da Ramazan başında el-Mariyye'ye geldi ve burada "Mevâkiu'n-Nucûm" isimli eserini yazdı. Bu dönemde bazı meliklere kâtiplik yaptı. Bu onun doğup büyü-

Şam'daki İbn-ül Arabî'nin Cami ve türbesi.

İbn-ül Arabî Türbesi girişi, üzerindeki II. Abdülhamid Han'a ait tuğra.

düğü yerlerde son kalışı oldu. Merakeş'te iken aldığı söylediği manevi bir işaretle Doğu'ya doğru yola çıktı. 1200 yılında Mekke'ye kadar gidip ilk haccını yaptı.

597 H/1201 M'de Şeyh Mehdevî ile görüştü ve ikinci kez hac için Mısır'a geçti. Tunus'tan Kudüs'e uğradı. Kudüs'ten yaya olarak yola çıktı. Yolda Hazret-i İbrahim'in, sonra da Medine'de Hz. Peygamberin kabrini ziyaret etti. 1202 yılı eylül ayında Mekke'ye ulaştı.

23 yılda tamamlanan Fütûhat'ı Mekkiye adlı eseri ilk defa kendisine burada ilham edilmeye başlandı. İbnü'l-Arabî, bu kitapta yazdıklarının hepsinin ya Kâbe'de tavaf ederken

(5) Keklik, a.g.e., s. 70.

(6) Keklik, a.g.e., s. 67.

veya Harem-i şerif'te oturduğu sırada Allah'ın kendisine ilham ettiği şeyler olduğunu söyler.

Hızır'ın hırkasını giydiği anlatılan İbnü'l-Arabî, Fütûhat'ı Mekkiye'sinde Hızır'la ilgili pek çok menkıbeye yer verir. Takiyyeddin Abdurahman'ın eliyle İbnü'l-Arabî Hızır'ın hırkasını giyer.⁽⁷⁾ Arabî, bundan sonra hırka diliyle konuştuğunu ve hırkayı layık olana giydirdiğini söyler.

İbnü'l-Arabî, rüyaya çok önem verir ve gördüğü rüyaları tevil eder.

Sadrettin Konevi Türbesi.

Arabî, bir gece rüyasında Kâbe duvarlarının kerpiçle örüldüğünü görür. Burada kullanılan kerpiçlerin cinsi altın ve gümüştedir. Yapıcılar Kâbe'nin duvarlarını örerken bir altın, bir gümüş kerpiç kullanarak yaparlar. Arabî, diğer tarafa dönünce duvarda en üst sırada iki kerpiç yerinin eksik olduğunu görür. O anda "o iki eksik kerpiç ben olmuşum ve böylelikle eksik tamamlanmış ve duvarın inşası bitmiştir"⁽⁸⁾ diye bu durumu ifade eder.

İbnü'l-Arabî, pek çok İslâm ülke-

sini gezer. Bağdat, Musul, Şam, Cezire ve Anadolu taraflarına seyahatlerde bulunur.⁽⁹⁾ Selçuklu sultanlarından büyük ikram ve saygı gördüğü⁽¹⁰⁾, ayrıca Selçuklu sultanlarıyla yazıştığı rivayet edilir.⁽¹¹⁾ Bu durumun Konevî'nin hayatı üzerinde de önemli etkilere sebep olduğu anlaşılmaktadır.

İbnü'l-Arabî, 1203 yılı ortalarında Urfa, Diyarbakır ve Sivas üzerinden Malatya'ya gelir. Yanında Sadreddin Konevî'nin babası yakın dostu Mecdüddin İshak ile Abdullah Bedr el-Habeşi de vardır. Mecdüddin İshak'ın bu sırada Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından Konya'ya çağrılması üzerine hep birlikte Konya'ya gelirler. Nihat Keklik İbnü'l-Arabî ve yanındakilerin 1205 yılında Konya'ya geldiğini, Evhadüddin Kirmani'nin evinde sohbetler ettiğini söyler.⁽¹²⁾

Doğum tarihi dikkate alındığında bu tarihte İbnü'l-Arabî 40 yaşlarında olmalıdır.⁽¹³⁾ O dönem Konya, büyük âlimlerin ve tasavvuf erbabının bulunduğu bir cazibe merkezidir.

Daha sonra 1218 yılında Malatya'ya gelir. Aynı yıl vefat eden Mecdüddin İshak'ın eşi ile evlendiği rivayet edilir.⁽¹⁴⁾ Oğlu Saadeddin Muhammed de Malatya'da dünyaya gelir. Saadeddin Muhammed, Sadreddin Konevî'nin üvey kardeşidir.

Bu sıralarda 12 yaşlarında olan Sadreddin Konevî'nin eğitimini üstlenen İbnü'l-Arabî, bir süre sonra Şam'a giderek oraya yerleşir. Hazret-i Peygamber'in bir işareti üzerine 1230 yılında meşhur Füsûsü'l Hikem isimli eserini burada yazar.

Arabî'nin Vahdet-i Vücûd diye bilinen düşüncesi en çok Fusûsü'l

(9) Hüseyin; Vassaf, *Sefine-i Evliya*, (Osmanlıca'dan çev. Mehmet Akkuş- Ali Yılmaz) İstanbul 1990, s.74-77.

(10) Demirli, *Konevî*, s.4;

(11) Demirli, *Tasavvufun Altın Çağı*, s. 93.

(12) Keklik, *a.g.e.*, s. 151-152.

(13) Keklik, *a.g.e.*, s.71.

(14) Muhyiddin-i Arabî, *Füsûsü'l-Hikem* (Çev. M. Nuri Gençoşman), İstanbul 1971, s. VII.

(7) Arabî, *Fütûhat-ı Mekkiyye*, (çev. Selahattin Alpay), İstanbul 1977, s. 84.

(8) Arabî, *Fütûhat-ı Mekkiyye*, (çev. Selahattin Alpay), İstanbul 1977, s. 136.

Hikem vasıtasıyla yayılmıştır. Bu eser esas itibariyle bir metafizik kitabı olarak kabul edilir. Kitabın ana konusu, Allah, âlem ve insan ilişkileridir. (15)

22 Rebiülâhir 638/10 Kasım 1240 yılında 75 yaşlarında olduğu halde Şam'da bir dostunun malikânesinde vefat eder. Kâsiyûn Dağı eteğinde Sâlihiye semtinde toprağa verilir. (16)

Tasavvufa karşı olan bir gurup tarafından İbnül Arabî'nin kabri düzlenip yok edilir. Şam'ın fethinden sonra İbnül Arabî'nin kabrini Yavuz Sultan Selim buldurup üzerine bir cami ve türbe inşaa ettirir. Bu türbe ve külliye II. Abdülhamit Han zamanında elden geçirilerek tamir ettirilir.

İbnül Arabî'nin sağlığında, "Sin Şin'a girince kabrim bulup, mağmur hale getirilecek" dediği rivayet edilir.

KURTUBA

Geceyi Sevilla'da geçirdikten sonra, sabahleyin Kurtuba'ya doğru hareket ettik. Burada İslâm Mimari-si'nin en önemli eserlerinden biri olan Kurtuba Cami'ini gezdik. Yapımına 785 yılında başlanan, 987 yı-

Kurtuba Kütüphanesindeki kitapların atıldığı Guadalquivir (Wadi al-Kebir, Büyük Nehir) Nehri

linda bitirilen bu muhteşem cami maalesef katedrale çevrilmiş. Bura-yı Şam'daki Emeviye Cami'ini yapan mimarlar yapmış. Şam'daki eserleri çıraklık, Kurtuba'daki ustalık eserle-

(15)Demirli, *Tasavvufun altın Çağı*, s.37.

(16) M. Ali Uz-Esra Toprak, 13. Yüzyıl'da Konya ve Sadreddin Konevî, Konya 2016, s.109-117

Kurtubadaki cami

ri olmuş. Tam dört kat büyüklüğünde, aynı anda bir milyon kişinin namaz kılacağı şekilde planlanmış. Caminin çevresi de insanların cemaate iştirak edecekleri biçimde çok büyük bir alan olarak düşünülmüş. Ama şimdi buraya ağaçlar dikilerek bahçe haline getirilmiş.

Kurtuba Ulu Camii, her tarafı kapılarla çevrilmiş, cemaatin hızla giriş ve çıkışının sağlanacağı, ışıl ışıl bir ibadet merkezi iken, sağ ve sol taraftaki kapılar kapatılarak kasvetli bir katedral haline getirilmiş.

O kapı girişleri daha sonra, şapele çevrilerek, zengin ailelere mezar yeri olarak satılmış. Caminin içindeki sütunların boylarının eşit olmadığına dikkat çeken rehberimiz, bunun bir deprem bölgesi olan Endülüs'ün, deprem halinde sütunların akordiyon gibi hareket edip, kırılmasına engel olmak için yapıldığını

söyledi. 1300 yıldır Kurtuba Camii ayakta kaldığına göre bu teknik başarıya ulaşmış demektir. Mihrap da dünyanın en güzel mirabı olarak kabul ediliyor. Yanındaki özel işlemler Bizans İmparatoru tarafından hediye edilmiş. Halife ve ailesi burada ilk safta namaz kılarmış. Zaten camiye ilk gelenler de onlar olurmuş. Caminin tavanı da duvar süslemeleri de çok muhteşem. Bir yandan büyük bir zevkle camiye geziyoruz, öte yandan üzüntüden içimiz kan ağlıyor. Burası kaybedildikten bir süre sonra, o dönemin kralı savaşta iken, piskoposu tarafından yapının bir bölümüne, hristiyan mimarisiyle, tavanda yükseltilerek, katedral yapılıyor. Kral dönüp de bu manzarayı görünce çok kızıyor: "Bu güzel esere nasıl kıydınız, başka bir yere yapsaydınız" diye tepki veriyor.

Dışarıda, çan kulesine çevrilen minareyi görüp, yan taraftaki Kurtuba Kütüphanesi'nin yağmalanışını öğrenince insanın üzüntüsü çok daha fazla artıyor. Zamanın bütün ilimleri astronomi, mimarlık, matematik, tıp ve diğer alanlarda, dünyada en ileri seviyeye gelmiş, bilim adamları pek çok eser vermişler. Endülüs düştükten sonra, barbarlar bu kütüphaneyi yağmalamış, eşi bulunmaz nadide eserleri, hemen önünde bulunan nehre atmışlar. Nehir haftalarca simsiyah akmış.

Kurtuba Camiinin mihrabı

Kurtuba Camiinin içi

Meşhur bilim adamı Pierre Curie (Marie Curie'nin eşi): "Endülüs'ten bize dört kitap kaldı, bunlarla atomu parçaladık. Eğer kütüphane yağmalanmamış olsaydı, bugün gezegenler arasında zıplıyor olurduk" diyor.

O dönemde tıp da çok gelişmiş. Bugünkü anlamda ihtisaslaşma başlamış. Hastaneye giden hastaya önce şikâyeti soruluyor, ona göre ihtiyacı olan doktora yönlendiriliyor. Hatta en hassas organlarımız olan gözden, ameliyat bile yapılıyor. Meşhur göz hekimi Muhammed el Gafiki'nin heykelini dikmişler. İspanyolca'da gözlük kelimesi onun adından türemiş. Biz de gururla izleyip, başka ziyaret mekânlarına geçtik.

Sonrasında caminin arka tarafındaki küçük iki katlı, o eski haliyle korunmuş ya da aslına uygun yeniden yapılmış, rengârenk çiçeklerle süslenmiş, çarşı olarak kullanılan dar sokakları gezdik. Biraz hediyelik alışveriş yaptık. Tur rehberimiz bizi, oradaki binalardan camiye çevrilmiş bir yere götürdü. Bu camiyi Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan açmış. Önce bir Türk Hoca atanmış, ama yabancı dil bilmediği için uzun süre kalamamış. Daha sonra Faslı bir hoca göreve getirilmiş. Yan tarafta da imamın kafesi var. Böyle bir yaban elde camiye, tualete ve yemek yiyecek lokantalara ve kafelere büyük ihtiyaç var. O anda imamı bulamamıştık, biz de alternatif olarak sunulan, ortasında küçük bir bahçesi olan, çiçeklerle süslenmiş, sevimli, minik bir işletmede bir şeyler yiyip içtik. Buradaki ikramlarda bile Arap kültürünün yemeklerini bulabiliyorsunuz. Fas etkisi, tarzı yaklaşımı İspanya kültürüyle harmanlaşmış. Kısa bir süre sonra imam gelmiş, biz de namazımızı orada eda ettik. Sanki bu küçük mescit vatan toprağı gibiydi. Huzurlu, rahat ve sıcak... İhtiyaçlarımızı gidermiş olarak, Granada'ya doğru yola çıktık.

Al Hamra Sarayı bahçesi

GRANADA

Akşam üzeri Granada'daki oteli-mize vardık. Tur rehberimiz önceden restorana uğrayıp, yememiz gereken yemekleri etiketlemiş. Öyle ki masum zannettiğimiz pilavda ya da domates sosunda o malum hayvanın ürünleri bulunabiliyor.

Ertesi gün, o meşhur Elhamra Sarayını gezmek için yola çıkıyoruz. Soğuk bir gündü. Bilet kuyruğunda epeyce bekledikten sonra, nihayet 44 bin metrelik çok büyük bir alana sahip sarayın bahçesine girdik. Rehberimiz bilet almanın çok güç olduğunu, bazı grupların bilet bulamadıkları için buralara kadar gelip, bu muhteşem eseri gezemediklerini anlattı. Normalde cüzi bir ücreti varken, karaborsadan çok pahalıya satılıyor, kendi değerinden hiç alı-

Al Hamra Sarayı

namıyormuş. Gruplara saray gezisi için randevu veriliyor. Belirli bir saatte doldurduktan sonra da dışarı çıkıyorlar.

Elhamra Arapça'da kırmızı anlama gelen kelimenin, sarayın dış duvarlarında kullanılan kil harcın kıza la çalan renginden dolayı verilmiş. Tarih boyunca çeşitli tahribatlara uğramasına rağmen, ihtişamından hiçbir şey kaybetmemiş.

1100'lü yıllarda Nasiri hükümdarları tarafından bir kale, emir ve ailesinin, vezirlerin ve devlet ricasının ikamet edeceği bir saltanat şehri olarak kurulması planlanmış. Aslında sarayın bazı kısımları daha önceki emirler tarafından yaptırılmışsa da, son halini 14. yüzyılda almıştır. Üzerinde bulunduğu tepenin biçimine göre şekillenmiş, aşağı kısımlarında da halkın yaşadığı şehir teşekkül ettirilmiş.

Saray birçok yapıdan oluşuyor, değişik adlar verilen bölümleri var. Salonlar, mescitler, hamamlar, harem kısmı, taht odası, bölümler arasında bırakılan bahçe kısımları ve

orada yapılan havuzlar. İslam medeniyeti aynı zamanda bir su medeniyetidir. Havuzlar çok kullanılmış ve o dönemin çok üstünde olan bir makine sistemiyle, havuzlara hareket verilmiş. Böylelikle mahrem konular konuşulurken, su sesiyle başkalarının duyması engellenmiş.

Sarayda duvar süslemeleri aşağı yukarı aynı sistemde yapılmış. Odaların ve revakların tümü yerden yaklaşık bir metre yüksekliğe kadar çok renkli geometrik çinilerle, üst bölümlerse alçı bezemelerle kaplanmış. Bu ikisi arasında da kûfi yazıyla yazılmış bizi çok duygulandıran: "Ya galibe illallah", "Ancak Allah vardır, tek galip odur" anlamındaki hüsnühat, hâlâ dipdiri canlı ve bütün dünyaya Allah'ın hâkimiyetini anlatan en veciz ifade olarak karşımıza çıktı. Saray çok tahrip görmüşse de bu hatları silememişler.

Bir de Cennet-ül Arif adı verilen yazlık bir saray var. Orada her şey, duvarlar ve objeler yeşile büründürülmüş. Çok ilgimizi çekti. En tepe kısımda da emir ailesinin kaldığı harem kısmı var. Buranın avlusuna on iki adet aslan heykeli konmuş. Bunlar Bizans İmparatoru tarafından saraya hediye olarak gönderilmiş. İslam inancına göre heykel yasak olduğu için, hediyeyi de geri çevirmek adına, emir bunların göz önünde olmayan bir yere konmasını istemiş. Haremin önündeki avlunun ortasına bir yuvarlak teşkil edecek şekilde yerleştirilmiş ve her saatte başka bir aslanın ağzından su akacak şekilde ayarlanmış. Uzun yıllar bu şekilde saat görevi yapmışlar. Son dönemde sitsem bozulmuş. Tamir edip eski haline getirmek istemişlerse de bunu başaramamışlar. Şu an bütün aslanların ağzından sular akıyor.

Bu yapı ayakta kalmış en eski saray. O dönemde saray ve devlet daireleri birer ilim yuvası halindeydi. Her memleketten akın akın ilim öğrenmeye buralara geldiler. Mükem-

mel bir tıp fakültesi kuruldu. Avrupa'da krallar ve devlet adamları tedavi için Endülüs'ü tercih ettiler. Gördükleri medeniyete güzel ahlaka ve misafirperverliğe hayran kaldılar. Kimi tarihçiler İtalya'da 15. Ve 16. yüzyılda başlayan ve oradan tüm dünyaya yayılan Rönesans için, aslında Endülüs döneminde İspanya'da çoktan başlamıştı diyor. Çünkü bilim, sanat ve felsefede tıpta öyle bir birikim ve gelişim vardı ki, Endülüs tüm dünyanın ilerisindeydi.

Peki, ne oldu da böyle bir medeniyet yıkıldı? Çünkü insanlar İslam ahlakını ve Allah Teâlâ'nın emirlerini terk ettiler. Sarayda önce resim, heykel mübah sayıldı. Sonra içki serbest bırakıldı. İlk yıllar da hristiyanlara etki eden Müslümanlar, bu sefer onların etkisi altında kaldılar. Saltanat kavgaları yüzünden emirlikler ufak şehirlere bölündü. Bu arada güçlenen düşman, birer birer emirlikleri yıkmaya başladı. Önce bir şehri hedef seçip, diğer emirlerle anlaşma yapıyorlar, orayı hallettikten sonra diğer bölgeye geçiyorlar. En son Gırnata Emirliğindedir sıra. İspanya'nın güçlü Kraliçesi İzabella, eşi Ferdinand'ı burayı ele geçirmesi için gönderir. Bir sene uğraşır ama Ferdinand Gırnata'yı almayı başaramaz. Buna kızan İzabella kendi gelir ve son Emir Ebu Abdullah'a burayı bir gece içinde boşaltmasını yoksa sarayı başına yıkacağını kesin bir dille söyler.

O gece Ebu Abdullah ailesini alır ve sarayı terk eder. Son sultan uzaktan, hâkim bir tepeden tekrar baktığında gözyaşlarına boğulur. Annesi Ayşe Sultan, oğluna dönerek şu veciz sözleri söyler: "Ağla oğlum ağla! Erkekler gibi vatanın için savaşmadın, şimdi kadınlar gibi ağla".

Gırnata düşer, halk kılıçtan geçirilir. Kalanlara her türlü zulüm reva görünür. Hristiyan olmaya zorlanır. Kraliçe İzabella Elhamra'da işini bitirip hemen aynı gün bu muhteşem

Al Hamra Sarayı

sarayda bir gece bile kalmayı düşünmeden, geldiği yere Sevilla'ya geri döner. İşte: "Başarı rahatını ertele-yenlere verilir" sözüne ne güzel bir örnek. Bu dönemde İspanya topraklarında pek çok küçük krallık varken, Arapların son kalesi Elhamra'yı düşüren İzabella'nın devleti hâkim hale geliyor ve ülke onların krallığı altında birleşiyor.

Müslümanlardan bir kısmı kaçmayı başarır. Kalanlar çok koyu bir asimilasyona tabi tutulur. Nesiller sonrasında ne olduğuna dair rehberimiz iki örnek verdi.

Burada yaşayan İspanyol bir genç çocukken: "Anneannesi ve dedesiyle gün doğmadan uyanıp, bir takım beden hareketleri yaptıklarını ve bundan çok huzur duyduklarını" anlatır.

Bu şehirdeki caminin imamı da, hristiyan bir genç olarak yaşarken, köklerini araştırmış ve Müslüman bir aileden geldiğini öğrenmiş. Daha sonra din eğitimi alan bu genç şu anda Gırnata'daki camide hoca olarak görev yapıyor.

İçimiz burkularak saraydan ayrıldıktan sonra müslüman mahalle-

Al Hamra Sarayı.

olarak adlandırılan, hemen arka taraftaki bölgeye geçtik. Burayı sarayın yüksek bir kısmından, kuşbakışı olarak seyretmiştik. Tabi adı öyle, Sevilla'da yahudi mahallesinde, yahudi bırakmadıkları gibi, burada da hiç müslüman bırakmamışlar.

Dar sokaklarda dolaşırken, çocukluğumu geçirdiğim Kalecik Mahallesi'nin arnavut kaldırımli sokakları aklıma geldi. Onlar tarihlerine ne güzel sahip çıkmışlar, bizde ne olduğunu ise herkes biliyor. Bembeyaz boyalı evleri çiçeklerle süslemişler, koyu renkli çerçevelerle beyaza anlam kazandırmışlar.

Mahallede epeyce dolaştıktan sonra, ufak bir meydana bakan camiye ulaştık. Bölgeye göre cami, epeyce geniş yapılmış, yanında bir hediyelik eşya dükkânı var. Çıktığımızda, bir grup genç, bir erkek ve bir kız olarak, sıra halinde flamenko yapıyorlardı. Gösteri değil de, bir hazırlık çalışmasıydı. Bir müddet onları seyrettik. Grup halinde dolaşarak aşağıda beş yüz metrelik so-

kak boyunca sağlı sollu dükkânlardan oluşan Fas çarşısına geldik. Hediyelik eşya, takı, aksesuarlardan oluşan ürünler Fas'takilerle aynıydı. Daha önce Kurtuba'da gördüğümüz gibi, burada da Fas ve İspanyol kültürü kaynaştırılmış. Anladık ki Endülüs'ün dinini yok etseler de kültürünü yok edememişler. Şehrin farklı bölgelerini yürüyerek dolaştık ve dinlenmek için otelimize geldik.

Ertesi gün bir liman şehri olan Malaga'ya hareket ettik. Malaga çiçekli bahçeleri, iki katlı evleri, sakin görüntüsüyle çok hoş bir sahil şehri... İnsana burada yaşayabilir miyim düşüncesini aklına getirecek kadar güzeldi. Yüksek bir alandaki seyir tepesine çıkıp, fotoğraf çektirdik. Aşağıda deniz ve gökyüzünün birleştiği, güneşle taçlanan uçsuz bucaksız bir alanı, hafızalarımıza kazıdık. Turumuzdaki son güzel görüntüler, Akdeniz'in en batı kısmındaki bu manzaralar oldu.

Havaalanına doğru giderken, Endülüs turunu değerlendirdik.

Al Hamra Sarayı.

Rehberimiz üniversite okumaya gelip, burada evlenip yerleşen, yıllardır da İspanya'da yaşayan bir insan olarak, bu coğrafyayı ve insanları çok iyi tanıyor. O zamandan günümüz dünyasına geldiğimizde, fazla bir şeyin değişmediğini, maddi-manevi bütün değerlerimizi elimizden almak isteyen düşmanlarımız olduğunu, bizimde Emevîler gibi ufak çıkar çatışmalarıyla birbirimize düşüp, zevk ve lüksümüzün peşinden koşarak onlar gibi olmayacağımızın garantisini veremeyeceğimizi söyledi. Aklımızı başımıza alıp birbirimizle kenetlenmeli, ahlak ve faziletle çağın ilmini en güzel şekilde kullanan geçler yetiştirmeliyiz. Allah ibret almayı nasip etsin diyerek sözlerini bitirdi.

Ben gezi hatıralarımızı yazarken *When the Moors Ruled'in Europe "Müslümanlar Avrupa'ya Hükmederken, Dünyanın İncisi Endülüs"*⁽¹⁷⁾ başlıklı, Bettany Hughes'in sunduğu muhteşem bir belgesel film izledim. Size bazı bölümleri aktarmak istiyorum.

Genç sunucu Elhamra Sarayı'ndan çıkararak o dönem Avrupasını ve sonunda İslâmın ortaya çıkışı,

yayılmaması ve özelliklerini anlatıyor.

Bettany Hughes, "Müslümanlar Avrupa'ya hükmederken dünyanın incisi Endülüs'tür. Burada her tarafı etkileyen zengin ve güçlü medeniyet kurdular. Şu an İslâm ve Hristiyanlık ne kadar birbirinden uzak dinler olarak görünüyorsa da, o dönemde birbiriyle barışık inanç sistemleriydi.

Ama haçlıların başlattığı kara propaganda ile zihnimize, vahşi, şeytani, hain bir mağribi imajı kazandı. Çizilen bu tablo tamamen hayal mahsulü. Arkeologlar ve tarihçilerin çalışmalarıyla İslâmî yapılar çözümlendi, gerçekler gün yüzüne çıkmaya başladı.

Eğer kana susamış, kara mağribi profilini çürütecek bir yer varsa o da Elhamra Sarayı'dır. Müslümanlar burada duygusal, entelektüel, yenilikçi bir medeniyet kurdular. Burası ele geçirildikten sonra, bu olağanüstü dönem sistematik olarak tarihten silindi. Müslüman varlığına dair bütün deliller yok edildi. Bir milyona yakın Arapça kitap yakıldı, korkunç bir etnik temizlik yapıldı. Bütün arşivler engizisyon mahkemesinde yakıldı.

Elhamra, ortaçağın harika eserlerinden biridir. Saray içindeki mimari nefes kesicidir. Yer seviyesine

(17) Cerrahpaşa Tıp Fakültesi CTF Panorama dergisinin gayretleriyle ve Fatih Can Akay'ın nezih tercümesi ile altyazı çalışması yapılmış.

Gırnata'da müslüman mahallesindeki evlerden biri

indiğinizde havuz bir ayna görevi görür. Sarayı suda asılıymış gibi görürsünüz. Mekanın büyüleyici etkilerinden biri de budur. Rengarenk mozaik camlar göz kamaştırır.

Her detay bir düzenin parçasıdır. "Arap romantizmini hissetmeden bu şarkî güzelliği anlayamazsınız" der Washington Irving.

Yazarın kaleme aldığı "Elhamra Masalları" isimli eser, sarayı bütün dünyada tanıttı, birçok insanın görmek istediği yer haline getirmiş, ardından da restore edilmesine vesile olmuştur.

Prof. Antonio Fernades hayatını Elhamra Sarayı'nı araştırmaya adanmış bir bilim adamı. Ona göre saray, estetiksel bir başarı olduğu kadar, matematiksel bir dehadır da. Burayı yaptıran emir, alandaki her boşluğun uygun bir biçimde kullanılmasını istedi. Bu nedenle sarayın her tarafını kapsayacak, birbiriyle ilişkili dikdörtgenlerden oluşan bir oran kullanıldı. Herşey son derece sade ve bu oranın kontrolü altında.

Göz hekimi Muhammed El Gafiki İspanyolcada gözlük kelimesi onun adından türemiştir

Belgeselde daha sonra bu eseri yapanların dini olan İslâm ele alınıyor, ortaya çıkışı, yayılışı, özellikleri ve Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed anlatılıyor.

Bir batılının dilinden bunları duymak ne kadar müşhiş değil mi? Yaklaşık 700 yıl önce Avrupa'nın göbeğinde yapılan bir saray, orada İslâmı temsil ediyor, müntesiplerine yakıştıran kötü ifadeleri asil ve vakur bir şekilde aslına çeviriyor. İslâmın bayraktarlığını yapan sarsılmaz bir kale gibi dimdik ayakta, bir peri masalı gibi çekici, kendisini yapan ve içinde yaşayanları kaybettiği içinde mahzun.

Ülkemize dönüşümüz Malaga havaalanından oldu. Geriye dönüp baktığımızda, bazen hüznle, bazen merak ve huzurla, dolu dolu yaşadığımız bir hafta geçirdik. Aynı coğrafyada iki ülkenin, aynı zamanda gezilmesinin hem bir kolaylık, hem de doğru bir bakış açısı getirdiğine inanıyorum. Herkesin de buralara gelmesi gerektiğini düşünüyorum. Organizasyon için emeği geçenlere teşekkürler. Hoşça kal Endülüs, hoşça kal Fas...